

# Bulletin 79

MAART 1999

Contributie: minimaal fl. 15,-- per persoon/jaar.

Postbankgironummer: 38.70.852

## Dagelijks bestuur:

Voorzitter: J. Gerretse  
Secretaris: P.J. Pot  
Peningmeester: A.J. Dekker

## Redactiecommissie:

Drs. J.E. de Rooy  
Mr. G. Schilperoort  
Mr. R. v.d. Waal

## Conservator:

Drs. J.E. de Rooy

## Layout:

C. Spruit

## **Inhoudsopgave.**

NIEUWS VAN DE REDACTIE .....	2
De Korendaik                      Lhôpes deur 't durp .....	3
HISTORISCH ALLERLEI .....	9
NIEUWE VRIENDEN .....	14
WAT DE KRANTEN ZEGGEN .....	15
DE VRAGENRUBRIEK .....	21
AFDELING GENEALOGIE .....	23
WERKGROEP DIALECTEN .....	24
AANWINSTEN.....	26

## **NIEUWS VAN DE REDACTIE**

Beste vrienden,

Als u dit bulletin in april onder ogen krijgt, zit u misschien in de stralende zon. Nu in februari, terwijl wij nog bezig zijn met de voorbereidingen, jaagt de een na de andere stortbui over het land. Zo beginnen wij al vroeg met de gegevens voor het bulletin bijeen te brengen en wordt de tekst klaargemaakt voor de drukker. Veel van het werk is geautomatiseerd en vergeleken met vroeger zijn we een stuk sneller klaar. Dat neemt niet weg, dat voor het "postklaar" maken er nog een ochtend niet- en plakwerk nodig is. Al hebben we daar vrijwilligers voor, we kunnen altijd er wel iemand bij gebruiken. Voelt u zich aangesproken? Wij zetten uw naam graag op ons lijstje.

We houden ons ook al bezig met de voorbereidingen voor de vriendendag in het najaar. Dit jaar blijven we waarschijnlijk in de Hoeksche Waard. U weet toch de datum? Zaterdag 2 oktober. Bijzonderheden zult u vinden in het zomerbulletin.

De penningmeester dankt u zeer voor de vlotte manier waarop hij zijn geld (uw bijdrage) binnen krijgt. Zo helpt u mee aan de exploitatie van het museum. Wij danken overigens de penningmeester voor het secure beheer van onze financiën.

Wij wensen u veel genoeg met dit bulletin. Hopelijk tot ziens in Heinoord, in ieder geval op 2 oktober.

J. Gerretse

De schrijver neemt u alweer in de vijfde aflevering mee op zijn wandeling door Goudswaard in het begin van de vijftiger jaren.

**De Zaonweg in.**

Azzie bai 't hois van de burregemêêster linksof ging, dan kwammie an de Zaonweg. Die is genoemd naer een ouwe burregemêêster van de Korendaik, d'n heer Zahn. Die weg wier ok wel Zaonlaon genoemd.

Drek an je rekse kant was de scheerwinkel van Jaones Hoofliet (Hoogvliet). Jaones verkocht vedder nog segaore en segrette en nog wat spulle. Veule jaere laeter kon je bai Jaones bekant alles kraige. Achter de scheerwinkel daer weunde Jaones mit z'n gezin. Wat laeter in de taid, waerover het nou gaot, zelle nog veul meñse d'r aige d'n hond van Jaones herinnere: Peter.

Neffe de scheerwinkel weunde Bas Burik.

Naest 't hois van Burik weunde d'n ouwen Bas Ampt, de jonge Freek z'n vaoder. Verbai dat hois kon je reksof de Julianastraet in. Toen ik hêel klain was stinge in die nieuwe straet nog maor zes hoize, maor vlak nae de Ramp wier die straet al gauw vedder volgezset met hoize. Over die Julianastraot demee meer, want we maoke eerste de Zaonweg of.



Godswaard,  
Bergemeester Zahnweg

Hoewel die aigelek in de Julianastraet weunde pakke we Quist maor mee, want die weunde op 't hoekie. Quist was gemêenteontvanger. Neffe Quist weunde Bas Klain mit z'n gezin. Je kreeg dan an de rechter kant een stik met allemael toine.

Een end vedder stinge d'r nog een paor hoize apart en daer weunde Piet van Dieñst, Henk Groen, Flip van Linschote en Jaop van der Bie. Wat ik ok nog weet is, dat een endjie vedder nog een weunwaoge sting en daer weunde vrouw Oversier (Jan en Egbert d'r moeder).

Azze we dan via d'n andere kant truggaon, dan zat eerst Herreman Groen op d'n hoek met de Vaertweg. Daernaest weunde Aoi de Vos. Arie Kwak was de vollegende en vedder Piet Kwak, Jan Kwak, Klaos Klain, Henk Klain, Wainand Groen, Maert Boer, Naokgebore en dan de slaegerai van Aoi van der Saide. Daernaest weunde Kees de Broin en daarnaest Jan de Jong, de gemêentewerkman. Jan z'n vrouw Els had neffe 't hois een winkel in kroidenierswaore. Wat ik ervan weet, dat de seklaot daervandaen lekker was.

Dan alweer een bedraif, naomelijk het schildersbedraif van Jan Buth mit z'n zeun Jo. Jan Buth weunde in een hois dat in twêêë beweund wier. Wie of daer in die taid neffe Buth weunde weet ik niet meer, maar laeter weunde vrouw Melissant daer. Dan kregie Aoi Hoek (van der Hoek), Merien Kooi (v.d.Burg), vrouw Waolenboer met d'r zeuns Leen en Henk, Griffioen (de pliesie), Aoi Haogestein en dan de winkel van Leen Hoofliet (Hoogvliet). Leen Hoofliet was een broer van de kapper Jaones en had een winkel in kommen en bakke, maor je kon d'r ok spelgoed kôôpe en nog wel meer dinge.

Naest Leen Hoofliet kwam de graozie van Bas Burik met een Caltex bezindepomp d'r voor. Vervolleges weunde Corrie Visser mit d'r moeder. Corrie spelde urgel op 's zondeschool.

In 't leste hois an die kant weunde vrouw Van Dyke. We zain dan glaik weer voor d'n ingang van de Julianastraet en daer gaon we nou effe in.

## De Julianastraet

An de Julianastraet stinge, zôôas ik al eer schreef, zes (nieuwe) hoize an de rekse kant. Opmerkelijk was, dat achter deuze hoize nog regenpitte gemeseld waere. Dat kwam, omdat we in de begin vaifteger jaere nog gêên waoerlaiding hadde op de Korendaik. In die hoize weunde Janna Mast, Egbert Oversier, die een vrachtwoegebedraif had met z'n broer Jan, Hannes Bouman, de gemêentewerkman, Lotjie (Lodder), Krain Tol, de messelaer en Valk, die commies was.

Op 't end van de straet was 't schoolplain van de Openbaore school en sting 't rooie hekke. Dat was een rôôd-wit gestreept hekke om te voorkomme, dà je in d'n domineeslôôt ree. Neffe 't schoolplain sting 't groene hokkie. Dat was een zôôgenaomde directiekêêt.

An d'n anderen kant van de straet stinge in 't begin twêê hoize tege mekaor angebouwd. In 't eerste hois weunde Van den Berg en daernaest Wim van Dieñst (opa Dieñst, zôôas tie deur veul meñse genoemd wier). Deuze man zat bekant altaid in z'n schuurtie te knutselen en dat kon die goed.



## De Nieuwstraet

We lôope de Zaonweg oit en komme dan bai een scherpen bocht an de Nieuwstraat. Dat gedêelte van 't durp wier ok wel "t'ende durp" genoemd. Op dat punt kwamme de Vaertweg, de Langeweg, de Zaonweg en de Nieuwstraet bai mekaor. Daer lag ok het kerkhof. In 't eerste hoisie daer weunde vrouw Visser met d'r (ongetrouwde) kindere Urjaon en Annao. Daernaest weunde Henk de Jong, die dôôf was. Daer was ok nog een ongetrouwde zeun in hois, Jan, die daer nog jaere geweund heb. Dan kreeg ie Dirk Jañse, die boerde daer met z'n zeun Jan. Dat was êên van de leste op durp die nog met paerde werkte. Naest Dirk Jañse zat de vrouw van Aoi de Jong mit d'r dochter Jaon. Jaon heb jaere verkering gehad mit Urjaon Visser, maor ze zain nooit getrouwd en hebbe ok nooit saomegeweund. In het vollegende hois zat een familie Jañse, die ik nog vaog heb gekend en die naer Amerika gegaon zain. Laeter kwam Leen van Wim van Dieñst daer te weune. Dan kwam d'r alweer een vraigezel, Jaones de Vos en die weunde weer neffe Toon de Vos. Die ree toen nog mit een vrachtwaoe en is laeter lôônsproeier geworre.



Dan kwam vrouw Klain mit d'r zeun Gerrit en die had ok d'r vaoder nog in, Bas de Regt. In 't vollegende hoisie weunde Henk van 't Hof en laeter Henk Settelaer. Daernaest zat Henk Riedaik. Die handelde in olie en was ok begraefenisondernemer. Hai gooide bai iederêen een kaort binne, as 't er êen gesturreve was. Laeter wier een dêel van z'n hois winkel. Je kon daer ok van alles en nogwat kraige. In 't zellefde hois weunde ok vrouw Verschoor mit d'r zeun Bas.

Dan zemme persant d'n andere kant van de straet meeneme. Drek nae de Durpsstraet kregie eerst de stee van Melissant mit daernaest het hois, waer ik gebore bin en m'n kinderjaere heb deurgebrocht. Dat hoissie was van Dries Baorendrecht en m'n moeder ging iedere zaeterdagmiddag de hoishuur betaole bij vrouw Baorendrecht. Dat was een raisdaolder in de week glook. Naest oñs weunde Tonie Haistek, maor dat zee niemand, want die man wier altaid bai z'n voornaom genoemd. In 't leste hois an deuze kant weunde Jan Bouman mit z'n vrouw Jannetje. Zôô bimme weer drie straete deurgelôope en dat is zat voor deuze keer. De vollegende keer dan gaon we aindelek 't durp (de Durpsstraat) in.

Chris den Boer



## HISTORISCH ALLERLEI

“Gelukkig is het land waar het kind zijn moeder verbrandt”

Al in de oudheid was het bekend dat veen, dat in een groot deel van ons land in de bodem onder dunne kleiafzettingen werd aangetroffen, in gedroogde toestand heel goed als brandstof kon dienen. De Romeinse geschiedschrijver Plinius zegt in een beschrijving van een Friese stam: *“Zij rapen modder met de handen op, drogen die meer in de wind dan in de zon en bedienen zich hiervan zowel tot het koken van spijzen als tot verwarming van hun door kou verkleumde lichamen”*.

Ook in de middeleeuwen horen we van het delven van darink (of derrie). In de “Beschrijving van Zeeland” lezen we dat die *“darrink”* donkerbruin of bijna zwart van kleur was en zowel binnen- als buitendijks werd gewonnen. Na het afsteken van de klei werd het veenslik met een brede spade in langwerpige vierkante stukken gestoken die vervolgens in ronde of vierkante hopen op elkaar werden gestapeld om te drogen. Het waren vooral monniken die op uitgebreide schaal het veen ontgonnen bijv. in Utrecht en Friesland. In Vlaanderen stelde het klooster Ter Does een *“moormeester”* aan over de ingepolderde gebieden om toezicht op het graven te houden. Tot diep in de 19<sup>e</sup> eeuw werd de turf algemeen als brandstof gebruikt, al is het veengraven in het westen van ons land eerder opgehouden dan in het noorden en oosten.

Minder bekend is het feit dat de veenontginning ook geschiedde ter wille van de zoutbereiding. Uit het veen werd namelijk zout gewonnen. Hoe komt het dat dit veen zout bevat? De geologen geven daar de volgende verklaring voor. De veenvorming had plaats gevonden in brak water en door de verbreking van de schoorwal in het zuidwesten van ons land kwam het zeewater door de riviermonden steeds verder naar binnen zodat het zoute water elke dag tweemaal de veenlaag bedekte waardoor het zout er diep in door drong. Op den duur werd het veen door een laag klei bedekt waarvan de dikte afhing van de hoogte van de vloed en ook van het tijdstip van afsluiting van het gebied door bedijking. De vroegste bedijkingen hadden plaats omstreeks het jaar 1000. Men noemde het uitvenen in die dagen

*“moerteringhe”.*

Een andere vraag is: hoe haalt men het zout er uit? We worden hierover nauwkeurig ingelicht door een boek van een zekere hoogleraar M.Z. van Boxhoorn dat in 1644 verscheen als *“Chronijck van Zeelandt, eertijds beschreven door d 'Heer Johan van Reijgersbergen”*. Boxhoorn zegt: *“De asschen van desen verbranden Darinck heeft dien van Zeelandt eertijds de Soutneringhe ende groote rijckdom ghegeven. Want dese asschen tot Zierczee ende elders in de soutketens gebracht, besprengt werdende met zee ofte soudtwater, gaf uit sich schoon wit ende blimckende soudt; hetwelcke zel ofte zilsouidt ghenomt wierde; ende wierde eertijds gheen ander soudt door gheheel Nederlandt gebruijckt”*.

Men ging als volgt te werk: het door zeewater doordrenkte veen werd na droging verbrand, de as werd in zeewater opgelost, daarna werd het water gefiltreerd en in ronde, ijzeren, ondiepe pannen ingedampt waarbij opnieuw turf gebruikt werd. Deze wijze van zoutwinning in deze streken was al in de Romeinse tijd bekend maar het hoogtepunt lag in de middeleeuwen. Zierikzee, Tholen en Reimerswaal waren al vroeg om hun zoutziederijen bekend.

Uit de *“Rekeningen van de Domeinen van Putten 1379 – 1429”* blijkt dat ook in het westelijk deel van de Hoeksche Waard zout uit veen werd gewonnen. Het gebied van de Beijerlanden behoorde tot 1476 namelijk tot de vrije heerlijkheid Putten. Het werd toen aangeduid als de Ommeloop van Puttermoer, 't Roijvelt, Bordelkene of Borrekeen, Tielmonde en de Jacht en werd gevormd door gorzen die door zomen van riet en biezen van het water gescheiden waren. De huurders van deze onbedijkte landen lieten daarop hun schapen grazen, te weten het Friese en Zeeuwse melkschaap, een groot wit schaap met roze neus en oren en een vrij lange staart. Het leverde een grote hoeveelheid fijne wol en was bijzonder vruchtbaar. Gorzen die niet langs bedijkte gebieden lagen werden uitgegeven voor de winstgevende moer- of zelnering. Het hier gewonnen zout werd na bewerking in zoutketen in West-Brabant afgevoerd naar Biervliet.

Ik laat hieronder enkele delen volgen uit de rekening over 1386.

*“Rekening van Hein Rutgertssoen van een moertering.  
Dit is alsulc zel als Heyn Rutgertssoen ghewonnen heeft in  
Puttermoer van mijns liefs heren wegghen van Gaesbeke, van Put,  
van Strien, (Zweder van Gaesbeek, heer van Putten en Strien) op  
alsulc lant als minen here aenghecomen was van Heyn Damaessoen  
in den jaer van 86 daer Heyne sine rekeninghe af doet.  
in den yersten op enen bloc op Dampsteene (gors en moertering, nu  
deel uitmakend van de Hoeksche Waard) van de voerscaer (niet  
verder ingevuld of onzichtbaar geworden)  
Item op dien zelve bloc ghewonnen van de nascaer zels 35 cupen  
(een cupe is een zoutmaat = 8 vaten).  
Item op enen bloc op 't Wagat ghewonnen 98 cupen.  
Item een bloc Zanemeet dat Lijsbet Steenbeec bi der cupe wan 66½  
cupe.  
Item op eenen bloc aen den ouden dijc daer Cop Florissoen op lach  
25 cupen.  
Item op een bloc in 't oude lant die Brien Domessoen wan 14 cupen  
Item op enen bloc op der moniken lant die Claes Baleman wan 45  
cupen  
Summa van desen zel voerscreven coempt 356 cupen ende 4 vaten”.*

Dit zel (moerzout) ging vervolgens naar de verschillende zoutketen (van Claes Naeyers en van Brien) *“in den Bosche”* (Oudenbosch?) om *“ghesoden”* te worden. Daarna werd het per schip naar Biervliet *“ter merct ghevoert ende vercoest”*.

Tot in de 16<sup>e</sup> eeuw geschiedde de zoutbereiding in ons land uit het veen. Het verkregen zout werd door de eigenaar van de grond tegen goed geld verkocht en hij eiste betaling voor elke hoeveelheid veen die uit zijn bodem werd gedolven. Toch begon in de 15<sup>e</sup> eeuw deze zoutwinning te kwijnen. Daarvoor zijn twee oorzaken te noemen. In de eerste plaats de aanvoer van zout uit zeewater gewonnen in Spanje en Frankrijk. Beide concurrerende zoutsoorten kwamen lange tijd naast elkaar voor want zij vulden elkaar aan.

Omdat de aanvoer vanaf de zuidelijke kusten in oorlogstijd wel eens moeilijkheden opleverde, moest het moerzout noodgedwongen het zeezout vervangen. De moertering eindigde pas toen het Franse en Spaanse zout zo goedkoop kon aangevoerd worden dat het delven en de verdere bewerking van de “derrie” niet meer lonend was.

Andere belangrijke redenen voor de verdwijning van de zoutwinning uit veen waren de maatregelen van de overheid tegen de landvernieling en om dijkdoorbraken te voorkomen. Tegenover de financiële voordelen stonden ook grote nadelen. Binnendijs tastte men door het moeren gronden aan die dienden voor landbouw of veeteelt. In tal van middeleeuwse keuren en octrooien zien we de landheren pogingen in het werk stellen het moeren binnen de dijken te beperken. Vooral de Bourgondiërs en de Habsburgers hebben streng toezicht laten uitoefenen. Maria van Bourgondië bijvoorbeeld bepaalde in het Groot Privilege van 11 maart 1477 dat het delven van turf om er zout van te bereiden in geheel Holland, Zeeland en Friesland verboden werd. Letterlijk heette het: *“Alle octroijen contrarie deser ordonnantie verleent sullen sijn doet ende te niete”*.

Ook het veengraven buiten de dijken kon kwalijke gevolgen hebben. Als men het veen te dicht bij de dijk weghaalde kon het evenwicht tussen het gewicht van het dijklichaam en de naastliggende gronden verbroken worden waardoor dit verzakking van de dijk tot gevolg had. Daarom moest men zorgen op een flinke afstand van de dijk te blijven. In een keur in Zeeland uit 1258 bijvoorbeeld werd daarvoor 30 roeden (ruim 120 m) vastgesteld.

Maar afdoende waren die maatregelen allerm minst want de vele herhalingen in het uitvaardigen van plakaten bewijzen dat men niet in staat was overal deze nadelige handelingen tegen te gaan. Ondanks de bepaling dat de klei moest worden teruggestort in de veenputten na de moertering ontstond er een alles behalve vlak land, de praktijk spreekt van “hollebollig” land. Uitgaande van de totale oppervlakte gemoerde gronden en het zoutgehalte van het veen, wordt geschat dat in het zuidwesten meer dan 6 miljard kilogram zout is gewonnen. Of moeten we dit met een korreltje zout nemen?



## NIEUWE VRIENDEN

In de afgelopen periode meldden de navolgende personen zich aan als vriend/vriendin van het Streekmuseum. Wij heten de nieuwe vrienden nogmaals hartelijk welkom.

HW	623	L. van den Burg	Nieuw-Beijerland
HW	156	J.A.B.G. Corstjens	Numansdorp
L	069	K. van Elk	Tilburg
L	619	A.J. Evera	Dordrecht
HW	615	H. v.d. Feest	's-Gravendeel
L	328	Mevr. J. Groeneveld	Vinkeveen
L	211	J.H. Heiden	Hoornaar
L	318	C.G. v.d. Heiden	Zwijndrecht
L	281	H. Henning	Den Haag
L	473	J. van der Heijden	Arnhem
L	105	M.P. Kabbedijk	Hoogvliet
L	857 en 858	Dhr. en mevr. R.W. de Kreek-Geense	Dordrecht
HW	596	A. Lageweg	Westmaas
HW	173	J. van der Linden	Puttershoek
L	103	C. Menses	Rotterdam
L	863	A. Michels	Wijchen
L	668	Mevr. H.T. Picard	Nieuwegein
L	100	Drs. F.A. Roos	Oud-Zuilen (gem. Maarssen)
L	587	Mevr. M.J. Roos van Bovene	Rotterdam
HW	260	G.A. Schipper	Oud-Beijerland
HW	472	D. Schop	Klaaswaal
L	118	J.A. Sniijders	Oud-Beijerland
L	862	R.P. van der Stoep	Haarlem
L	864 en 865	Dhr. en mevr. C. Tinbergen-Meijerink	Rhene
HW	151	J. van de Velde	Zuid-Beijerland
L	510 en 511	Dhr. en mevr. W. Visser-v.d. Linden	Haren (Gn)
HW	713	D.G. Wassenaar	Numansdorp
L	861	B.J. van Wolferen	Bleiswijk

## WAT DE KRANTEN ZEGGEN

"MEEKRAP EN MEESTOVEN OP DE ZUIDHOLLANDSE EILANDEN.  
Door A.G. de Groot, lid van de Hist. Vereniging van Zuid-Holland. Vigilate Deo Confidente."

In een viertal artikelen, gepubliceerd in het Nieuwsblad voor de Hoeksche Waard van juni/juli 1956, met bovengenoemde titel kijkt de schrijver/redacteur terug naar de teelt, de plant en de verwerking van de meekrap.

Hieronder volgt een letterlijke, maar ingekorte versie.  
Het vervolg van bulletin 77 en 78.

"In 1845 werd te Oud-Beijerland een klacht ontvangen van een reder te Zierikzee, die 17 vaten te Oud-Beijerland verstampte mullen op monster verkocht had aan de heeren Rees & Co te Dordrecht, die echter bevonden, dat de geleverde mullen "tweepakkig" waren. Het steeksel bij de propgoten was goed, maar in het inwendige van het vat was de kwaliteit veel minder. Dit was een ernstige zaak. De commissaris Jan Schelling begaf zich met de boekhouder Jacob Verhagen; de droger Jan Slootemaker en de stamper Engel Franken, onverwijld naar Dordrecht voor nader onderzoek. Helaas, de klacht bleek gerechtvaardigd. Overeengekomen werd dat de 17 vaten weer op de Beijerlandse boot zouden gaan, om de inhoud, daar over te stampen. Doch ook na deze bewerking bleef de kwaliteit nog beneden die der monsters. Rees & Co lieten weten, dat zij de zaak wel wilden termineren, mits de meestooft een schadevergoeding van F 192,80 betaalde, waarin berust werd. Engel Franken moest bekennen, dat hij onachtzaam was geweest. Hij werd prompt de laan uitgestuurd en mompelde daarbij over zijn onvermogen tot schadevergoeding. Niettemin werd hij, zowel als de droger, daarvoor aangesproken. Toen zij twee jaar later samen F 92,- afbetaald hadden vroegen zij de rest in 2 jaartermijnen te mogen afdoen, maar dit verzoek werd van de hand gewezen: binnen een maand het geld op tafel, anders zou er meer gebeuren. Hoe deze mensen aangepakt werden blijkt pas als men weet dat hun inkomsten niet ver boven F 1,- per dag uitgingen. Zo zwaar woog de naam van het bedrijf. In 1857 werden eveneens alle gewrochten op een klacht door de vergadering van aandeelhouders ontslagen.

Een dergelijke gebeurtenis had zich overigens ook in 1790 voor gedaan, toen te Oud-Beijerland 24 vaten mullen voor de koopman Pieter van Driel te Rotterdam moesten worden bewerkt. Bij het openen van het eerste vat merkte de droger op, dat hier bedrog in het spel was. De Schout en Schepenen van Oud-Beijerland kwamen er aan te pas en spraken er met de gewrochten van de meestof schande van, de secretaris van het dorp noemde het in zijn proces-verbaal bloemrijk "een gepraemediteerd schelmstuk", maar dit was natuurlijk niet op de Beijerlanders bedoeld, maar op onbekende concurrenten.

De veelheid van voorschriften dreigde echter, vooral na de uitvinding van de garancine een struikelblok te worden voor een verdere ontwikkeling en tenslotte werd het besluit genomen de bereiding geheel vrij te laten.

De meekrapteelt bracht grote risico's mee, omdat de weersgesteldheid er zo'n grote invloed op oefende. Velen zijn er rijk door geworden, anderen geruïneerd. Dat de grond voor tenminste 3 jaar in beslag genomen werd, vergrootte de risico's. Men trachtte 't nadeel wel te compenseren door in de voren tussen de bedden andere gewassen te telen, b.v. paardebonen. Een voordeel voor de boeren was, dat vele werkzaamheden verricht moesten worden in de anders wat stille herfsttijd; immers normaliter begon het delven pas medio september. Men kwam dan handen te kort en liet boerenarbeiders uit Duitsland komen en dat in grote getale. In de 18de eeuw gebeurde het wel, dat er in een gemeente als Strien in het meekrapseizoen niet minder dan 400 Duitse arbeiders werkten, hetgeen betekende dat het aantal der volwassen arbeidskrachten praktisch verdubbeld was.

Uit de boekhouding van de Oude Meestof te Strien, die nog in het bezit is van de heer A. Voordendag, een afstammeling van de eigenaren, blijkt dat vele arbeiders in het seizoen voor een groot deel in natura betaald worden; b.v. in de vorm van tarwe, boter en eieren en soms een varken. Welk een bedrijvigheid moet die toevloed van arbeiders hier gegeven hebben. Tegen de kerstdagen trokken de hulpkrachten met hun overgespaarde duiten naar huis terug. Mogelijk zijn er ook wel eens enkelen in Strien achtergebleven. Men zou dit wellicht kunnen afleiden uit de daarin de 20ste eeuw nog voorkomende familie-leden: Van Weezel, Van Kleef, Van Koetsveld, Van Rees, Van Santen, Pals en zelfs Sauer, Arbach, Rosbach.



De opbrengsten waren sterk variërend, en zijn echter wel gevallen opgetekend uit de 18de eeuw; dat een gemet een netto-winst van F 1.000,- opleverde. Het is ook wel tekenend, dat er onder de verschillende meekrapvariëteiten één was, die de "rijkmaker" werd genoemd.

De Hollandse meekrap had eeuwenlang een uitstekende naam en de afzet in binnen- en buitenland bracht nauwelijks problemen mede. Naarmate de concurrentie begon toe te nemen, werden wel pogingen gedaan om de opbrengsten te verhogen door variatie te brengen in de keus der planten. Zo had de burgemeester van Den Briel in 1775 kiemen van een veelbelovende soort uit Duitsland laten komen, maar zijn pogingen, zowel als die van anderen bleven vruchteloos. Men bleef bij de oude beproefde soorten.

Ook ten aanzien van de bereidingswijze was een zekere zelfgenoegzaamheid te constateren. Het is eigenlijk zo, dat van de 14e eeuw tot 1850 nooit verbeteringen van enig belang in de bereidingsmethoden werden aangebracht. Bij de vele Nederlandse octrooien voor uitvindingen van 1500 tot 1800 heb ik er geen enkel kunnen vinden, dat betrekking heeft op de meekrapreden. Er was nog een andere reden, waarom de verbetering en modernisering van dit belangrijke bedrijf niet vlotte, n.l. de omstandigheid, dat de bedrijfsleider en zijn gewrochten niet voldoende binding hadden aan het bedrijf om er zich steeds met hart en ziel aan te kunnen geven. Weliswaar werd hun loon of althans een belangrijk deel ervan afhankelijk gesteld van de bereikte produktie, maar deze produktie hing per saldo niet in de eerste plaats af van hun arbeidsprestatie, maar in hoofdzaak van de aanvoer van de te verwerken wortels in dit seizoenbedrijf. Bovendien werd aan hun beloning steeds getornd, zodra de bedrijfsuitkomsten wat terugvielen. Dit gold overigens ook voor de boekhouder. Nadat die te Oud-Beijerland jarenlang een traktement van F 80,- 's-jaars had ontvangen, werd de gelegenheid dat een opvolger moest worden benoemd aangegrepen om het traktement te veranderen. Zodanig, dat bij een 'goed slot' wel F 80,- werd uitbetaald, doch bij een 'kwaad slot' slechts F 50,-. In 1873 nog toen het bekend werd, dat het 'goed slot' over 1872 geen uitkering toeliet, kwam een der voornaamste aandeelhouders met het voorstel het traktement van de boekhouder te verminderen tot F 20,- à F 25,- 's-Jaars, dat vond hij nog ruim betaald. Doordat de boekhouder met zijn portefeuille rammelde kon hiervoor echter geen meerderheid worden verworven.

Dergelijke arbeidstoestanden golden in die tijden trouwens niet alleen in het meekrapvak.

Toen tegen het midden van de vorige eeuw de gevolgen ervan, vooral na de toenemende Franse concurrentie, op steeds gevoeliger wijze aan den dag traden, was het eigenlijk te laat. Men zond afgezanten om de Franse methoden te bestuderen, men schreef zelfs een prijsvraag uit. Een kortstondige opbloei kwam tot stand, die echter ruw werd verstoord, door de onweersaanbare prijsdalingen in de jaren na 1870, die tenslotte tot algemene teeltbeperking en daarna tot sluiting van de bedrijven noopten en zo deze rijke bron van inkomen tot een stuk historie maakten. De bedrijfsuitkomsten van de meestoven waren uiteraard altijd sterk wisselend. Daar kwam in de 19de eeuw, nog bij, dat ook de uitvinding van de garancine in 1828 en de oprichting van garancine-fabrieken in binnen- en buitenland, een grote invloed uitoefenden op de bedrijvigheid in de Zuid-Hollandse stoven. De uitkomsten van de stoof "Welgelegen" te Oud-Beijerland zullen wel als representatief beschouwd kunnen worden voor de andere in onze omgeving.

### Bedrijfsvormen.

De stimulans tot het verbouwen van meekrap schijnt in de loop der eeuwen hoofdzakelijk uit gegaan te zijn niet van landbouwers, doch van lakenfabrikanten, kooplieden en van andere kapitaalkrachtige stedelingen. Weliswaar zijn er gevallen bekend, dat een meestoof het bezit was van een enkele landbouwer. Zo was de Oude Meestoof te Strien, gelegen op 2 uur ten zuidoosten van het dorp, op een plaats waar voorheen het Middeleeuwse vaarwater De Meren een veilige ligplaats aan schepen bood, aan een dijk, die nu nog de Stoofdijk wordt genoemd, lang het eigendom van de familie Voordendag, afstammende van de in de 18de eeuw uit Uitwijk in het land van Altena geïmmigreerde landbouwer Anthony Voordendag, wonende op de Steenplaats; deze verbouwde in hoofdzaak meekrap. Wij vinden aangetekend dat Anthony Voordendag in de Napoleontische tijd jaarlijks de "gewrochten" in zijn Stoof moest opgeven.

De meeste meestoven werkten echter op een andere grondslag. Die te Numansdorp was coöperatief. Andere, zoals de Nieuwe Meestoof te Strien en de Stoof "Welgelegen" te Oud-Beijerland, waren "kavelstoven"; d.w.z.

bij deze karakteristieke vorm was er een aantal deelgenoten, die één of meer porties in de onderneming bezaten en bij loting om beurten konden laten redenen, hetzij van eigen teelt, hetzij in loon voor derden. Zij werden ook geïnteresseerden, geassocieerden, proportionarissen, particulieren of vennoten genoemd. Een hunner was vaak de boekhouder; ook kon een buitenstaander boekhouder zijn. De boekhouder was zoveel als de commerciële en administratieve directeur. Een of twee aandeelhouders waren commissaris, men koos hiervoor liefst diegenen, die in de plaats van vestiging woonden. Daar het meekrapbedrijf een typisch seizoenbedrijf was, moest het boekhouderschap wel een nevenbetrekking zijn, b.v. van een landbouwer, een rentmeester, een waarsman van het polderbestuur e.d.

De droger was de eigenlijke bedrijfsleider; hij woonde op of bij de stoof en zal ook wel een boerenbedrijfje erbij gehad hebben. Deze functie ging vaak over van vader op zoon. Er waren echte drogersfamilies; die zowel in Zeeland als in de Westhoek van Noord-Brabant en op de Zuid-Hollandse eilanden vertakkingen hadden, zoals b.v. de familie Van Dommelen. Men vindt Jan van Dommelen in St. Philipsland ca. 1830, Cornelis van Dommelen te Heiningen, omstreeks 1852 en Izaäk van Dommelen te Strien ca. 1851. Verder waren er de families Vroegop, Van der Slikken, Overbeeke, Van Bentegom, Kerpel, die drogers opleverden.

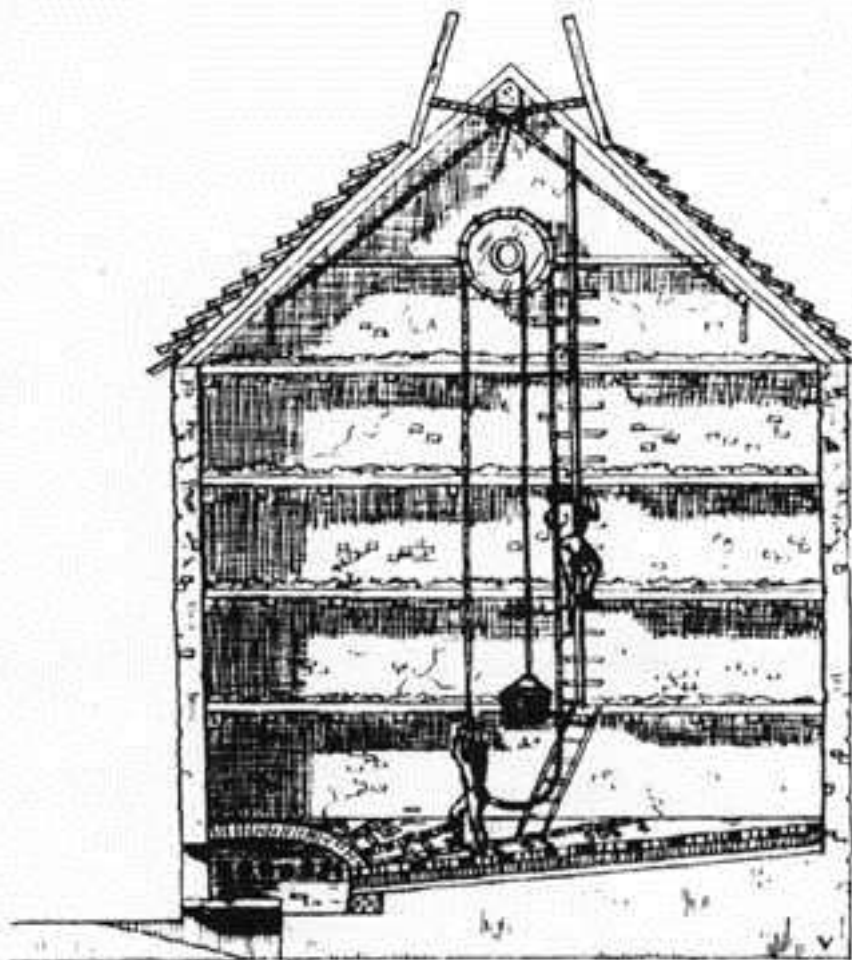
De stamper was de tweede man en werd naar omstandigheden door de aandeelhouders of door de droger gekozen. Beide werkten in hoofdzaak tegen tariefloon en waren dus afhankelijk van de aanvoer. De drijver van de rosmolen werd voor één of meer jaren na openbare aanbesteding aangesteld. De aannemingsom werd uitgedrukt in guldens per pond produktie.

Al naar gelang van de conjunctuur wisselde in de 19de eeuw het drijfloon van 5 tot 12 gulden per 1.000 Kg. Het ligt voor de hand, dat dit drijven werd uitbesteed, daar men de paarden niet een heel jaar lang kon onderhouden om ca. 22 à 3 maanden te werken. Dat er overigens in dit systeem voor de drijver wel enig risico zat, bleek in 1847 toen de drijver B. Simons te Oud-Beijerland nederig een "douceur" vroeg als "dedomagnement" wegens de duurte van haver en bonen; de eigenaren van de meestoof traden hier evenwel niet in. Tot de gewrochten behoorden nog de stampersknecht, de onderman, de opdoeners. Verder waren er nog losse werklieden.

Bij verkoop van een portie van de stoof hadden de andere geïnteresseerden het recht van naasting. Het blijkt niet voor te komen, dat een enkele aandeelhouder de helft van de porties van een kavelstoof bezat; 7/16 was het maximum in één hand. Ware het anders geweest, dan zou het karakter van de kavelstoof verloren zijn gegaan."

Wordt vervolgd.

P.J.Pot



De toren met de drooginrichting

## DE VRAGENRUBRIEK

Op slechts één vraag uit het bulletin van december 1998 werden reacties ontvangen. Het betreft vraag 462. Hieronder volgt een samenvatting van het antwoord.

462. Corstiaan de Pee, geb. Maasdam 11-9-1864, overl. Hendrik Ido Ambacht 25-8-1933, tr. Neeltje Zilverschoon, geb. Maasdam 20-12-1869. Uit dit huwelijk werden zes kinderen te Hendrik Ido Ambacht geboren. Corstiaan was een zoon van Corstiaan de Pee (geb. Maasdam 4-9-1832) en van Neeltje Hoogvliet (geb. Westmaas 18-11-1829).

De nieuwe vragen luiden als volgt:

466. Hilligje Jansdr. Pauw, geb. ca. 1632, tr. ca. 1655 met Jan Hendriksz. Reedijk, bouwman te Heinenoord, won. aan de Mijnsheerenlandse Westdijk. Zij overl. in of na 1708.

Vraag: wie waren haar ouders?

467. Willem Pauwe, geb. Heinenoord 16-11-1761, tr. Strijen 30-10-1796 Saartje Dirkse Roos, geb. IJselmonde 23-12-1752. Zij zou te Strijen zijn overleden op 27-4-1816.

Vraag: wanneer overleed Willem Pauwe?

468. Willem Janse Vinck en Saartje Willemse Roos krijgen een zoon Jan, geb. Dubbeldam 2-9-1703. Zij waren daar 21-5-1720 gehuwd.

Gevraagd verdere gegevens over Willem en Saartje.

469. Op 10-12-1843 overlijdt te Barendrecht Arij Verhoeven, oud 77 jaar en 9 maanden, geb. en won. Barendrecht, zoon van Willem Verhoeven en Gerritje Bijkerke, weduwnaar van Cornelia Snoek.

Gevraagd verdere gegevens over Arij Verhoeven.

470. In Streekgenealogie 1253 (van Wolferen) is een foto afgedrukt van het zegel en een kruis met de vermelding "het zegel is nog aanwezig". Weet iemand waar dit zegel te bezichtigen is?
471. Gevraagd gegevens over de ouders van Jan van Wolferen, overl. Oud-Beijerland 14-05-1802, gehuwd Maassluis 27-04-1777 met Arriaantje Koreneef.
472. Gevraagd afbeeldingen en documentatie over Oud-Beijerland in de 18e en 19e eeuw.

Denkt u op de een of andere manier iets te kunnen bijdragen aan de beantwoording van een of meer van de hierboven genoemde vragen, reageert u dan schriftelijk bij de Vragenrubriek: Strijensedijk 2, 3295 KM 's-Gravendeel. De indienner van de vraag zal u dankbaar zijn!

Nieuwe vragen kunnen uiteraard nog steeds worden ingezonden. Met nadruk wordt erop gewezen dat een postzegel voor antwoord een voorwaarde voor plaatsing is!

A.O. Mol

## AFDELING GENEALOGIE

Er wordt doorlopend gewerkt aan de uitbreiding van de fichescollectie in de studiezaal van het museum. Deze keer kunnen wij u de volgende bronnen vermelden, waaruit gegevens in het kaartsysteem zijn verwerkt:

- Burgerlijke stand Klaaswaal: overlijden 1812 t/m 1819.
- Burgerlijke stand Puttershoek: huwelijken 1875 t/m 1882.
- Bevolkingsregister Puttershoek, circa 10.000 fiches.

Er zijn momenteel nog meer bronnen "onderhanden". Zodra hiervan delen zijn afgerond zal in deze rubriek een opgave daarvan volgen.

De volgende nieuwe Streekgenealogieën (SG's) werden toegevoegd:

- 1262 Overgauw
- 1263 Hollemans
- 1264 van de Wetering
- 1265 Geylvoet
- 1266 van Horsen
- 1267 van der Laan

Ook worden doorlopend de familieadvertenties uit verschillende (streek-)kranten verzameld en systematisch opgeborgen. De hieraan ontleende gegevens worden eveneens aan de fichescollectie toegevoegd.

Een totaaloverzicht van alle streekgenealogieën is te raadplegen op Internet op het adres: [http://www.medewerker.hro.nl/w\\_t\\_molema](http://www.medewerker.hro.nl/w_t_molema).

A.O.Mol

## WERKGROEP DIALECTEN

"HOEKSCHEWAARDSE VERTELLINGEN", 3e dialect-boekje

Nadat in de jaren tachtig de delen 1 en 2 van de dialectverhalen in boekvorm verschenen zijn, heeft de beloofde derde uitgave nog lang op zich laten wachten. De vorige boekjes waren in korte tijd uitverkocht. Nu is het zover dat het derde deel met meer dan twintig vertellingen, aangevuld met streekgezegden op rijm en een lijst van niet meer gebruikte woorden enz.. is verschenen.

Bij de presentatie aan de regionale pers is het eerste exemplaar overhandigd aan de man, die het initiatief nam tot de samenstelling van de twee eerder verschenen delen en die nu ook weer, ondanks zijn inmiddels gevorderde leeftijd het leeuwendeel van de voorbereiding heeft verzorgd: de heer Piet de Zeeuw.

Dit boekje onderscheidt zich van de twee vorige uitgaven, doordat er nog meer aandacht is besteed aan een "gelijkere schrijfwijze" van de dialectwoorden en leestekens. Dit is niet ten koste gegaan van de onderlinge dialectverschillen tussen het oosten, het midden en het westen van ons gebied. Ook de Oud-Beijerlandse afwijkingen zijn nadrukkelijk gehandhaafd.

Voorts is er gestreefd naar een spreiding van de vertellingen over het hele gebied. In 25 verhalen afzonderlijk geschreven door 12 leden van onze werkgroep komt historie, humor en ook fantasie van de streek tot uiting, dat geeft afwisseling aan de inhoud. De vertelling "Het bejaerderaaisie" is de aanleiding geweest tot de plaatsing van de passende foto op de omslag.

Zolang de voorraad strekt is het boekje verkrijgbaar bij "Boekhandel Edel" te Oud-Beijerland, Numansdorp en Spijkenisse voor f 24,90. Degenen die het thuisbezorgd willen hebben, kunnen het verkrijgen door f 29,90 over te maken op postrekening 132080 ten name van "Boekhandel Edel" te Oud-Beijerland, met vermelding: "Hoekschewaardse vertellingen in het streekdialect".



## GEZEGDEN IN DIALECT VAN DE HOEKSCHE WAARD (vervolg)

"Alle vrachies lichte", zee de schipper en hij gooide zun vrouw over boord.

=

Dezelfde betekenis als: een kat in't nauw maakt rare sprongen.

Hij is bij den beer genomen. = Hij is beetgenomen.

Beter met berouw verkocht as met berouw gehouwe. = Het laatste is erger dan het eerste.

Liefde is blind en Jan ken niet zien. = Afkeurend oordeel over een verkeer.

Je ziet zôê rôêd as een brul. (brul = brulboei ?) = Hoogrode kleur van inspanning of blozen.

Zôê bot as een kouter. = Doodmoe zijn (Dôêdop zijn). Een kouter is een verticaal ploegijzer dat door de grond snijdt voor de ploegschaar. Nu vervangen door ploegschijven.

Zun herses legge op't besteebord. = Iemand die weinig verstand heeft. Een besteebord is een plank in de bedstede boven 't voeteneinde ("voetend") waar de zogenaamde pispot op stond.

Een blommechie op de volle. = Drogend laagje op het geploegde land.

W. Reedijk

## AANWINSTEN

De wintermaanden hebben u duidelijk niet geïnspireerd tot het opruimen van kasten, zolders en wat dies meer zij. Vergeleken met andere perioden is sinds het verschijnen van het laatste bulletin de "oogst" aan nieuwe voorwerpen klein. Dit laat uiteraard onverlet dat deze gaven graag worden aanvaard! Daarom nogmaals onze dank aan diegenen die het Streekmuseum hebben bedacht met dingen die aan vroegere tijden herinneren.

Geen aanwinsten voor de collectie landbouwgereedschappen, maar wel bij de ambachten: een bankschroef, een zweihaak, een lederkniptangetje en rietdekkersgereedschap, bestaande uit een goot, een naald en een dekplankje.

Aan huishoudelijke voorwerpen werd geschonken: een bonbontrommel, een "Sillevoldt" speculaaskruidenblik, een kookwekkertje, een percolator, popje blauw, een nootmuskaatrasp en een "Van Nelle" blik.

De aanwinsten aan kleding en ander textiel bestaan uit: een blauwe werkbroek en twee werkkielen, een paar zwarte dameshandschoenen en twee babyjurkjes.

Voor de bibliotheek konden wij noteren: 1884/1994 100 jaar Openbare Lagere School Middelsluis en diverse andere meer algemene boeken.

De overige schenkingen bestaan uit: een model van een houten vissersbootje SCH 14 (gemaakt circa 1913), twee aftapbare voorraadbakken voor koffie, een bakelieten diadoos, twee broekveren voor op de fiets, een sierpullekje van 't Schippershuis Numansdorp, een tekendoos, een zwart beugeltasje met zilverbeslag, twee fotoestellen met rolletjes, een lens, een filmtoestel met hulpstukken, een aantal flesjes schoolinkt en gekleurde inkt, een stempel en stempelkussen, een doosje stempelletters, een vulpen, twee puntenlijpers, zes kleurpotloden, een pen met veer, een doosje met tubes verf en spoelbakjes, drie zakhorloges, een sigarettenpijpje, en pijp, een kogel uit de tweede wereldoorlog, een houten en een aluminium vijfdelige geldsorteerder, vijf (kerk)collectezakken en een trekkharmonica.

R. van der Waal